

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-62>

CIVIL IDENTITY AS A FACTOR OF NATIONAL SECURITY

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Bratasyuk M. H.

*Doctor of Philosophical Sciences,
Professor,
Professor of the Department of
Philosophy,
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Братасюк М. Г.

*доктор філософських наук,
професор,
професор кафедри філософії,
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Нинішня війна з путінською Росією зумовила низку трансформацій антропологічного, соціально-культурного, політичного тощо плану. Вона є глибоким потрясінням для сучасних українців, і стала каталізатором перетворень, які в пострадянській Україні розпочалися, але здійснювалися надто повільно і стражденно. Мовиться про формування громадянської ідентичності. Несформованість її у значної частини українців стала одним із істотних перешкод у справі розбудови незалежної демократичної правової української держави. І це, звісно, не випадково, оскільки громадянськість як ідентифікатор людини – це не просто ще одна її характеристика, як мислять собі чимало людей. Це дуже вагомий чинник соціально-політичного життя суспільства, який виконує доволі значимі для громадян, суспільства і держави функції, про що буде мовитися нижче.

На протигагу традиційному розумінню ідентичності, яка є усталеністю, статикою, сучасні автори вважають, що «ідентичність не є фіксованою, а радше формується через постійну інтерпретацію та переосмислення власного досвіду. Науковці пов'язують ідентичність із формуванням суб'єкта в новоевропейську епоху, акцентуючи, що саме тоді відбувається співвіднесення індивіда не зі світом як сукупністю суцього, а саме із суспільством як системою людської взаємодії, міжлюдських стосунків та статусів. Повноцінним суб'єктом соціальної взаємодії із розвиненим особистісним «я» людина стає тоді, коли сама починає створювати умови власного існування, здійснює *самовизначення*, а в етичному плані, усвідомлюючи власні вчинки та їхні наслідки, перебирає на себе відповідальність і перед собою, і перед іншими. Ідентичністю можна вважати вислід ідентифікації на засадах дії механізмів порівняння себе з іншими людьми, ототожнення з ними,

означенні відмінних характеристик тощо. Характерні риси ідентичності виявляються, висвітлюються в розкритті особистісних якостей людини, особливостях її характеру, в її поглядах, смаках, цілях діяльності, в ціннісно-сміслових орієнтирах тощо.

Ідентичність є цінністю як для самого індивіда, так і для суспільства., оскільки вона зумовлює самоздійснення людини, формування її як особистості, сприяє ствердженню цілісності та духовно-душевної неповторності кожного індивіда. Не знаючи себе, не усвідомлюючи своїх життєвих цілей, не маючи усталених цінностей і принципів, не визначившись із сенсом життя, людина не здатна, в кінцевому підсумку, зорієнтуватися в житті, самовизначатися, тобто, відбутися як повноцінний індивід. В такому разі втрачає вона сама, бо, в кінцевому підсумку, залишається нереалізованою, частковою істотою.

Але втрачає і суспільство, оскільки, якщо таких часткових людей у ньому більшість, воно втрачає потенційну можливість до цивілізаційного поступу, нівелюється його життєздатність, його потуга до творчого розвитку, конкурентоздатності тощо. Бо його життєві сили та багатство мають своїм джерелом окремішне людське буття.

Нинішня російсько-українська війна, будучи жахом для всіх українців, посприяла їх само ідентифікації, зокрема, особистісній, національній та громадянській. Ця множинність ідентифікацій перетнулася, вони взаємно впливають одна на одну. У багатьох із російськомовних, байдужих до держави Україна, з'явилося *відчуття і усвідомлення приналежності* до цієї держави, до такої соціальної групи як український народ. Свою безпеку вони стали пов'язувати з Україною і європейськими цінностями, європейським вибором. Ми пам'ятаємо, як мешканці українського, в значній мірі російськомовного Півдня, залишившись фактично на поталу ворогові, без захисту, в Мелітополі, Херсоні, Каховці, Бердянську на початку війни, будучи неозброєними, йшли на очах у озброєних окупантів на демонстрації протесту, несучи в руках українську державну символіку і співаючи Державний Гімн України, як неозброєні люди перекривали дороги ворожим танкам і бронетранспортерам.

Багато наших людей, формуючись як особистості, формувалися водночас і як громадяни України, і як люди національного типу, як етнічні українці. Суб'єктивний світ багатьох людей пережив глибокі трансформації. У багатьох зі свідомості було витіснено смисли та цінності, погляди та уявлення людини-маргінала, людини «червоного типу», і на їх місці появились смисли та значення, стандарти поведінки та норми, що єднають цих людей із українською нацією і із державою Україна, в якій вони побачили захисницю від ворога, від знищення. З'явилося почуття відповідальності за її долю, за своїх співвітчизників,

за спільне сьогодні та майбутнє. Це, звісно, позитивна трансформація – здійснення *реального* переходу до громадянської (політичної) ідентичності: якщо раніше ідентичність часто базувалася на етнічному походженні, то зараз вона стала гуртуватися навколо громадянства та спільних цінностей. Тепер українець – це не тільки питання кровної спорідненості, а й свідомий вибір захищати свободу і державу.

В процесі формування громадянської ідентичності відбувається остаточний розрив із руським міром, пострадянським простором: відбувається відмова від наративів «братніх народів», здійснюється деколонізація свідомості, дистанціювання від російської культурної сфери тощо. Ця громадянська та національна ідентифікація сприяє зміцненню українців як особистостей, а в кінцевому підсумку і нації та державності, бо, чим сильніше почуття громадянськості у людей, тим сильніша і держава, громадянами якої вони є.

Ці процеси, безумовно, сприяють зростанню суб'єктності держави: Україна перестала сприйматися як об'єкт геополітики, вона постала зрілим суб'єктом історичної дії. Українці усвідомили себе творцями власної історії, здатними чинити опір значно сильнішому агресорові. Особливістю цих трансформацій є екзистенційний вибір цінностей: ідентичність тепер формується і маркується через європейські цінності такі як: права людини, гідність, демократія, свобода) на противагу авторитаризму руського міра. Мова для наших громадян стала фактором безпеки: українська мова перетворилася із засобу комунікації на критерій поділу на свій-чужий та постала фундаментом національної безпеки.

Громадянська ідентичність, як і національна – це не просто формальні людські характеристики. Сучасні трагічні події засвідчують, що вони є інструментами, знаряддями боротьби проти деспотії, чинниками, які сприяють захисту суверенітету і демократичних засад життя суспільства і держави.